

САҢА ОЛОХ

Ылам ыйын
24 күнэ
ОПТУОРУНЬУК

№ 60
(9277)

ХАҢЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

Чурагы чычык хайна

Кэрэ эйгэтигэр

КИИН БИБЛИОТЕКА БЫТАР ДЬАҤАЛЛАРА

Улуу Кыайы 60, улууспут тэриллбитэ 75 сылларын киин библиотекаҥа "Уран" мини-вернисаж тохсунньу ыйтан үлэлээтэ. Манна барыта абыс быысталка турда. Ол курдук, эдэр хуудонуньук Роман Местников, педагогическай үлэ ветерана, "Кэскил" үһүяан методика Г.Н.Дьячковская, хуудонуньук-модельер Н.Н.Саввина, Сылантан Р.И.Варламов, медицинскэй институт студентката Сайыына Попова, Чурапчытаабы А.П.Гоголев аатынан оҕо музыкальнай оскуолатын художественнай кылааһын үөрэнээчилэрин, норуот маастара А.Е.Степанова, педагогическай үлэ ветерана К.П.Поливкина үлэлэрэ турдулар. Ааҕааччыларбыт быысталкалары олус сэнээрэн көрдүлэр, библиотека бу сака саҕалааһын сэнээрбиттэрин эттилэр. Кинилэр суруйбуттарыттан арыях холобуру аҕалабын: "Неоднократно посещая улуусную библиотеку, я ознакомилась с работами местных художников... Очень хороши работы юной Санный Половой, ее взгляд на природу, изделия из самого детского материала — все притягивает взгляд зрителя... И не можешь не удивляться как талантливы, самобытны наши люди...". "Мин сөбө саныбын: дьон сүрдээх да муударай өйдөөх-санаалаах буолаллар эбит. Манньк вернисажы тэрийэн дьон аатын сырдаппыт, кинини үөрдэр библиотека үлэһиттэригэр үчүгэй, үрдүк ситиһилээх үлэни баҕарабын".

Ылам ыйыгар тыыл уонна педагогическай үлэ ветерана Клара Пименовна Поливкина православнай итэҕэл тематыгар уруһуйдаабыт "Николай-Чудотворец" диэн уонна Иисус Христоска анаммыт алта хартыналара быысталкага турдулар. Клара Пименовна 1925 сыллаахха Дальнай Востокка Лазо станцияга төрөөбүт. Аба дойду Улуу сэриитин сылларыгар эдэркээн кыыс байыаннай заводка улахан дьону кытта тэннэ үлэлээбитэ. Дьокуускайга художественнай училищега үөрэнэ сылдьан олоһун аргыһын Иван Андреевич Антипины көрсөн ыал буолбуттара. Үөрэхтэрин бүтэрэн баран Чурапчыга

кэлбиттэрэ. Клара Пименовна Дьокуускай куорат мэра И.Михальчуктан Кыайы күнүнэн эбэрдэ тутан, үөрэ-көтө олороро. Хартыналарын туһунан манньк кэлсиир: "Николай-Чудотворец (дыктини онорооччу) сахаларга ордуку чугас. Кини бары эрэйтэн-мунтан, алдыархайтан көмүскээчи, сирг оңорууга, сүөһүнү, сылгыны иитиңг араначчылааччы үтүө санаалаах сибэтиэй буолар", — диэн.

Аан дойдутаабы Дьиз кэргэн күнүгэр аналлаах издизэл иһинэн киин библиотека икки улахан дьаһалы ыпта. Ылам ыйын 19 күнүгэр "Уран" мини-вернисаж кыттылаахтарыгар анаан "Умсулбан" диэн ааттаах ток-шоу буолла. Мини-вернисаж кыттылаахтара ытааччы, библиотекарь Е.Н.Макарова уонна ыалдьыттар үтүс ыйытыларыгар эппиэттэтилэр, бэйэлэрин айар үлэлэрин, иһинки былааннарын билиһиннэрдилэр. Киинизмит библиотечнай ситим директора В.А.Платонова мини-вернисажка кыттыбыт талааннаах дьоммутугар Махтал суруктары уонна сибидиэтэлиститиэлэри туттартаата. "Умсулбан" ток-шоу сүрдээх истин, иһирэх быһыыга-майгыга буолла. Ыалдьыттарбыт астынан, махтанан тарбастылар.

Ылам ыйын 20 күнүгэр библиотека территориятыгар "Сибээки эгэлгэтэ, рассада арааһа" диэн аты-тутуу дьаарбанкагыгар элбэх киһи муһунна. Бу дьаһалы сыл ахсын киин библиотека уонна улуус дьаһалтатын дьиз кэргэннэ огдела тэрийэн ытталлар. Сарсыарда саллабыран турбут халлаан эбиэттэн кизһэ күнэ чабылыччы тыган мустубут дьону барыларын үөртэ. Ыраах Мындабаайыттан, Арыылаахтан, Хадаартан, Сылантан, Мугудайтан кэлэн кыттыны ыллылар. Ол курдук, Сылантан Трофимова Мотрена Кэнэрэевна атылаабыт кохия уонна дьэдьэн рассадalara хамабатык атыыга бардылар. Оскуола-интернат түөлбөтин олохтооҕо Абрамова Александра Михайловна

сыл айы дьаарбанкаҕа эрдэттэн бэлэмнэнэн сүрдээх актыыбынайдык кытар. Кини атылаабыт бузина, черемуха, акация уо.д.а талахтара Чурапчы сэлэһиньэтин үтүс тэлгэһэтин кизгэтэн турдактара. Дьон-сэргэ рассада арааһын, сибээки эгэлгэтин атылаһан үөрэн-көтөн тарбастылар. Сааскы Ыукуолун иннинэ ытыллар, үтүө үгэскэ кубулуйбут сибээки дьаарбанката дьиннээх сайыны көрсүү бырааһынньыгынан буолла.

Ылам ыйын 27 күнэ — Бүтүн Россиятаабы библиотека үлэһиттэрин профессиональнай бырааһынньыктара. Норуотка билиини тарбатааччы коллегаларбытын кэлэн иһэр бырааһынньыгынан эбэрдэлибит уонна айымньылаах үлэни, олоххутугар дьолу-соргуну баҕарабыт.

Н.Г.ЗАХАРОВА,

киин библиотека ааҕааччыны

кытта отделын сэбиэдиссэйэ,

хаһыат общественной корреспонденда.

Хаартыскага: мини-вернисаж кыттылааҕа К.П.Поливкина.

Кыайы 60 сылыгар

УЛУУ КЫАЙЫГА АНАНАЛЛАР

Быйыл Чакыр орто оскуолатын үтүс дьаһаллара Улуу Кыайы 60 сылыгар анаанылар. Ол курдук, үөрэх дьылын устата кылаастар икки ардыларынаабы фестиваль ытылыһа. Манна 12 кылаас оҕото кыттыны ылла. Концердартан үчүгэй нүөмэрдэр талыллан, улуус оскуолаларын икки ардыларынаабы "Алмаас таасты" күлүмүрдээ, Улуу Кыайы" диэн девизтээх фестивалга кытынныбыт. Оттон икки нүөмэрибит: "Мичийээһ" бөлөх "Алгыс үнүкүтэ" уонна кыра уолаттар хомустарын ансамблы Гала-концерка киирбитэ. Өссө былааннамыт үлэбэ "Брейнинг" ытыллыбыта. Бу оонньуу сэрии сылларынан ытылыһа. 1941 сылга XI кылаас уолаттара кыайыттар, онтон 1942 сылга X-тар бастаабыттар, үтүс ытыллыбыт 1943 сылга ыччаттар хамаандалара кыайда. Биир саамай улахан үлэбитинэн бу күһүн саҕалаабыт тобус түһүмэхтээх "Родина мать зовет!" диэн республикатаабы экспедициябыт буолар. Манна түһүмэхтэринэн кылаастар уонна онно сыһарыллыбыт учууталлар үлэлээтилэр. Ол түмүгэр оскуолабытыгар үс стендэ оноһулунна. "Ким да умнуллубат, тоух да умнуллубат" диэн бастакы түһүмэххэ Н.В.Филиппов куруһуогун оҕолорун кытта үлэлээтэ. Сэриңгэ сылдыбыт биир дойдулаахтарбыт испиһэктэрэ булуһунна уонна хас биирдирдиргэр ахтыы, буклет оноһулуннулар. Сэрии, тыыл ветераннарынаан, хоту көһөрүллүү кыттылаахтарын кытта, сэрии оҕолорунун 300-тэн тахса ахтыы хомулунна. Бу чинчийэр үлэбигэр өлбөт-сүппэт ахтыылары суруйан, "Өйдөбүннүк" ахтыы кинигэтин онорон хаалларбыт этнузиаст-краевед М.К.Кириллин — Мэхээчэ үлэтэ үтүс көмөнү оңордо. Бу "Өйдөбүннүк" үлэ тоухха да тэннэмэт сыаналааһын кэлэр кэнчээри ыччат өйдөөтө. Иккис "Буорах сыттаах буйуттар суруктара" диэн түһүмэххэ VIII кылаас оҕолоро үлэлээтилэр. Отучча сурук хомулунна. Үтүс түһүмэххэ "Мин нэһилиэҕим сэрии сылларыгар" диэн өйтөн суруйуулары оңордулар. Маны барытын

Е.С.Гуляева уонна X кылаас оҕолоро түмтүлэр. Төрдүс түһүмэххэ уруһуй, хоһоон, кэлсээн конкурстара ытылыһыннылар. Үчүгэй үлэлэр быысталкага турдулар. Кылаастарынан ытыллыбыт фестиваль бэһис түһүмэххэ киирдэ. IX кылаас оҕолоро тыылга үлэлээбит дьону испиһэктээтилэр, ахтыылары хомуйдулар, 33 ахтыы хомулунна. V кылаас оҕолоро дьизлэри кэрийэ сылдьан сүрдээх улахан кизэн үлэни оңордулар. Сэрии кэмин оҕолоруттан 50-ча ахтыы, буклет онорон туттардылар. Ахсыс түһүмэххэ киирэр тимуровскай үлэбэ бу сааскыттан турунубут. Ол курдук, көмөбө наадыар ытык кырдыабаастарбытыгар баран саһаан туруордубут. Сэттис кылаас оҕолоро "Мин дьиз кэргэним сэрии кэмигэр" диэн альбом оңортоотулар.

Үгэскэ кубулуйбут оскуолабыт дьаһаллара Кыайы 60 сылыгар сыһары тутулуннулар. Ол курдук "Кэрэчээһэ Куо", "Уолан" конкурстар билиилэри тургутар түһүмэхтэригэр сэрии тематын киллэрэн биэрдибит.

Быйыл оскуолабыт сонун дьаһалынан Улуу Кыайы 60 сылыгар аналлаах уонна Эрилик Эристиини үйэтитэр сыаллаах маңнайгы кустовой "Эрилик аабылара" НПК буолла. Манна 55 үөрэнээччи үс оскуолаттан кытынна. Аабылары илээн-саҕалаан А.Я.Михайлова ыпта.

Оскуола оҕолоро бу сылга хайа да сыллардааҕар элбэх НПК-га кытыннылар. Мантан кестер научнай үлэбэ тардыһылара, үөрэххэ баҕарыылара. Сэрии тематыгар түөрт оҕо үлэлээтэ. Ити курдук, оҕолор научнай үлэбэ кытыннан, өбүгэлэрин туһунан хасыһан, элбэх буклеттары, альбомнары оңорон, өбүгэлэрин туһунан билиилэрэ, төрдүлэрин-уустарын, эбээлэрин, эһээлэрин бойобуой суолларын диринник өйдөөтүлэр.

А.СОФРОНОВА, оскуола организатора.

Оҕо сайынныгы сынныалаһа

"АРАСКИ" САҢА БАЗАТА ТУТУЛЛАР

Сайынны үлэ-сынныалан лаабыра оҕо сайынны кэмин туһалаахтык атаарарыгар улахан суолталаах. Р.И.Константинов аатынан Амма орто оскуолатыгар "Араскы" пришкольной үлэ лаабыра 1997 сыллаахха арыллыбыта. Очолортон лаабыр үлэтин Попова М.П. илээн-саҕалаан, оскуола үөрэнээчилэринэн оҕуруот аһын хамабатык үүннэрэрэ. Лаабыр үчүгэй базата суох буолан оҕолор таһыттан сылдьан үлэһинилэрэ.

Быйылгы үөрэх дьылыгар дэриэбинэттэн тэйиччи сытар Кыстык-Кугда учаастаҕын территориятыгар сир ылан, лаабыр саҕа базатын тутуу саҕаланна. Кулун тутар ыйга бөһүөлэктэн 10-тан тахса км тэйиччи сытар сиртэн оскуола үлэһиттэрэ бэйэлэрин баба өттүлэринэн мас суулларан таспыттара. Нэһилиэкпит биир патриот олохтооҕо Е.Е.Аммосов чааһынай пилораматын көмөтүнэн буруус мас бэрт кэбээстик бэлэмнэннэ. 22х6 м иэннээх лаабыр дьизин акылаата оруобуна Саха сирин Конституциятын күнүгэр түстэ, көндөйө ылам ыйын 7 күнүгэр дьэндэһэн табыста.

Үлэ эрдэттэн Кыайы 60 сылыгар "60 күүрээһнээх күн иһинэн" үүнэн турбут мастан дьиз көндөйүн тутан бүтэрэргэ диэн былааннамыта. Ылыммыт былаан болдьобор туолла диэн үөрэ саныбыт. Бу оскуола эр дьонун С.Н.Флегонтов салайааччылаах сэттэ киһилээх биригээдэтин күүрээһнээх үлэтин түмүгэ буолар. Өрөгөйдөөх Кыайы ыһааһын күнүн көрсө лаабыры үөрүүлээхтик аһар сыаллаах-соруктаах үлэ күөстүү оргунар. Үлэ хаамыһын оскуола директора М.М.Петров салайар.

Билинги кырыымчык кэмгэ лаабырбыт тутуутугар дьоммут төһө кылларынан күүс-көмө буолаллар. Ол курдук, ОДКХ ГУП Чурапчытаабы филиала (дир. Е.И.Саввин, маастар Д.М.Ноев), "Чурапчы" ГУП АРД (дир. Ф.С. Чичигинаров), "Чурапчы" Агрострой (нач. И.М. Эверстов), үөрэх управлениета (нач. Е.С.Сидоров) көмөлөрө улахан.

Лаабыр олоххо киирдэһинэ, сайынны кэмгэ оҕолор халпыыста, кортуоппуй үүннэрэн кыһынны аһылыктарын хааччылаахтара итиһинэ атыыга таһаарыахтара диэн эрэнэбит. Лаабыр 25 миэстэлээх, хонуктаах буолара былаанналар. Үс пөдүлэһит, икки техүлэһит сүбэлээн-амалаан оҕолору үлэ умсулбаныгар иитиэхтэрэ.

А.ВАСИЛЬЕВА.

АЙАР ҮЛЭ ҮВНҮГЭР

(РФ Суруйааччыларын союһун чилиэнэ
П.П. Федоров – Сомого 55 сааһын туолуутугар)

да кизиник суруйтаалаа.

Чурапчы-спорт туоната, онон суруйааччы, журналист мантан туора турбата. "Спорду кытта алтыспыт олох", "Олимпиада аатын үйэтитэр соруктаах", "Спортивный Чурапчы аатын-суолун үрдүктүк тутан" суруйуулары бири дойдулаахтарын кизин эйгэбэ сырдатар соруктаахтар.

Сомого 1996 с. "СР культуратын туйгуна" бочуоттаах аатынан бэлитэммитэ. 1997 с. Дирингэбэ музыкальнай оскуола аатыттан конкурска кыттан "Сыл бастың учуутала" буолбута. Билигин дааны бу тэрилтэбэ уруһуй учууталынан айымнылаахтык үлэлиир.

Айар куттаах буолан сүрдээх эйгэбэ, сайаба, элбэх атастардаах, добооттордоох, Сэмэн Тумат, Роман Данилов, Н.Е.Винокуров-Урсун, В.Н.Егоров-Тумарча, В.Е.Петров-Айыл курдук. Атын киһи санаатын истэр, кизин дириң көрүүлөрдөөх. Санааны атастаһыга ыраабы анааран чопчу быһаарар этилэрдөөх. Нэһилиэк, улуус бири тумус туттар киһитэ буолар. Онтон чакчытын да эттэххэ, республика айар, суруйааччы интеллигенциятын кытта сибээстиир бири киһибит киһи.

П.П.Федоров-Сомого 2004 с. РФ Суруйааччыларын союһугар чилиэниниз кырибиз.Билигин айар үлэтин үгэнигэр сылдьар. Киниттэн сонун, интэриэһиниз темалардаах уус-уран айымныларын кэпсэбиз.

Павел Петрович 55 сааһа туоларынан уруйдообун-айхаллыбын. Айар, суруйар илбис уота сабыллан, саргыта салалыннын, уус-уран тыл умсулбана күүс-уох буолан арчылаатын.

Егор ТАРБАХОВ,
Дирингэбэ агро-оскуола учуутала.

Хаартыскаба: П.П. Федоров-Сомого.

Бири дойдулаахтык, РФ Суруйааччыларын уонна Журналистарын союһун чилиэнэ, СР культуратын туйгуна "Диринг уоттара" литературнай түмсүү салайааччыта П.П.Федоров-Сомого бу күнүргэ 55 сааһын туолар.

Павел Петрович ыам ыйын 23 күнүгэр Амма улуһун Покровка бөһүөлгэр төрөөбүтэ. Майа орто оскуолатын үөрэнэн бүтэрэн баран М.С.Щепкин аатынан Москвадаагы театральнай училищеда туттарсыбыта эрэри, конкурсунан кирибэтэ. Онон Мэнэ-Ханалас улуһунаагы культура дыэттигэр үлэбэ кирибэтэ. Хабаровскайдаагы пединститут художественнай-графическай факультетыгар үөрэнэ кириэн баран, иккис курс кэннитэн Тыылыма орто оскуолатыгар черчение, уруһуй учууталынан үлэлиин сылдьан билигин оҕо суруйааччытынан биллэр, поэт Константин Ильич Сосинныын бири ыалга дыһэлэнэн олорубуттара.

Киһи удьуордаах, хаан тардылаах дин сахалар мээһэбэ эппэттэр. Павел Петрович суруйар дыбура ыраахтан силлэстэнэн-муктанан кэлэр. Ол курдук, өбүгэлэрэ Төлөй Дирингиттэн төрүттээхтэр. Эбэтэ Спиридон Федорович Бродников Дьуодьалы алааска төрөөбүт-үөскээбит. Эбэтэ Прасковья Федоровна, кинилэр улахан уоллара Н.С.Смирников, иккис уоллара А.С.Бродников биллэр лирик-поэт, прозаик. Кыра балтылара Павел Петрович ийэтэ Евдокия Спиридоновна Бродникова эбит. Онон, суруйааччы Алексей Бродников Сомого хаан тааһа, аны аймактартан сыдыаананар Г.И.Егоров-Билин дин эмээ талааннаах поэт баар. Манан көрдөхкө, хаан тардыта, удьуор салгыныта кэлбит дин дуораччы этиэхпитин сөп. Онто суох "Төлөйтөн төрүттээх, уйабаас изиһилээх лирик-поэт" дин публицистическай суруйуутугар тааһын А.Бродниковы олус иһирэхтик, ис дууһатыттан ахтан-санаан суруйар.

Павел Петрович "Диринг уоттара" литературнай түмсүүнү 1998 сыллаахтан иилээн-сабаллаан үлэлэтэр. Бу түмсүүнү бастаан РФ Журналистарын союһун чилиэнэ Д.Д.Зверстов-Диринскэй салайбыта. Түмсүү чилиэнэрэ бэйэлэрин холонууларын добоотторун ортотугар аахпыттара. Павел Петрович бу кыһаттан тирэх ылан, үрдүккэ, кизин эйгэбэ тахсыбыта биллэр суол. Маныаха Дмитрий Диринскэй кемөтө мунура суох буолуохтаах. Хомойуох иһин билигин биһиги кэжэбэтигэр Диринскэй суох, дыһа хаан ыйааба оннук буоллаба. Билигин баара буоллар төһөлөөх үөрүөх этэй?

Онтон айар алыпка чугаһатан, бастакынан кыһы сабааччы биллилээх народнай суруйааччы, кылааһын салайааччыта В.С. Яковлев-Далан буолар. Бастакы кэпсээннэрин көрөн-истэн "Чолбон" сурунаалга бэчээттэтэн литератураба бастакы хардытын оҕороругар улахан күүс-көмө буолбута уонна алгыһын этэн, айар аартыкка сирдээн киллэрбитэ. Онтон ыла Сомого айымнылар республика хаһыаттарыгар: "Саха сирингэр", "Сахаадаба", "Эдэр сааска", "Туймаадаба", улуустаагы "Сага олоххо", "Чолбон" сурунаалга, "Алгыстаах айаһа" дин 1993 с. тахсыбыт эдэр автордар айымныларын хомууруннуугар бэчээтэммитинэн барбыта. Утуу-субуу "Ол ыһыгар, тырымнаас уоттар..." (1999 с.), "Сүрэх сөбүрүбэт изиһининэн" (2002 с.) кинигэлэрэ бэчээттэнэн тахсыбыттара. 2000 с. "Холотого хоһуун үлэһиттэрэ, айар талааннаахтара" дин нэһилиэк историятын көрдөрөр публицистика хомууруннууга, "Төлөйтөн төрүттээхтэр" дин кинигэбэ суруйуулары кирибэттэр. Онтон бу аасыт 2004 сыллаахха "Дуһа кылааныта" сэлэнин кинигэтэ "Биһик" кинигэ кыһатыгар күн сирин көрдө.

Мин Сомого айымныларын кизиник ырыппакка, көнөрү санаабын этэн аһарыахпын баарабын. Автор-журналист, иннэ гынан кэпсээннэрин тематыгар кудуһхайдык кириэр, ханан да эргиппэт-бугулуппат. Айымныларын ис тутуун арыларыгар кэпсэбэйдээбэккэ аһаастык нуучалы, сахалы кэпсэтин истиһилиэн киллэрэр. Ол иһин, ычакка ордук өйдөнүмтүөлөр. Айымныларын ааттара судургулар эрэри дириң өйдөбүлүлээхтэр. Холбур, "Меккүөр", "Хараначай буолла, харбылаһы буолла", "Хара сор, халаахтыыр суор" айымнылар темалара чопчу ааттарын кытта сөп түбэһиллэр. "Хараначай буолла, харбылаһы буолла" айымныга урукку олох ойууланар. Кэлэр кэскил, оҕо проблематын автор манна бастакынан аһаастык суруйбута. Дьахтар киһи төрүүр аһа саһааһы-иһэни, сааты-сууту кыһааһааһа толору ойууланар. Бу автор бэйэтин кэмизгэр литератураба хорсунук өтөн кириитин бири кэрэһитэ этэ.

"Хара сор, халаахтыыр суор" кэпсэнигэ хас нэһилиэк айы көстөр хартыына ойууланар. Арыгы содулуттан алдыаммыт олохтоох эдэр ыал аһата Миһирэй сөптөөх суолу тобулбакка, арыгыга умса түспүтэ. Инникигэ, олоххо туох да тардыһыта суох киһи буолан эрэри дьыңкэтик көстөр. Ол эрэри автор геройун түлүкэйдикитинэн, сырдыгы былдыаһа сатааһынан түмүктүүр. Түмүктүүр дин этэр табыһаа суох

буолара буолуо, Сомого айымнытын үксүн аһааччы толкуйугар хаалларар гына үс туонуканы элбэхтэ туруорар. Олох туһарыгар туһаайан, бары кыаһын, санаатын эдэр ычкатыттан кырдыаһыгар тийэ итэбэстэри-быһаастары ыйар. Ол содулуттан тахсан бирибэппиттэн кыһыан туран, аһааччы суутугар бириэр. Онтон нэһилиэк историятын кытта сибээстээх айымнылара, публицистическай очеркалара кэлэр көлүөнэ олоһор нэһилиэгин историятын билиэхтээбин сыал-сорук оностон туран суруйар. Эдэр ычкыт инники олоһун дойдута олоруохтааһын, төрөөбүт дойдута олороругар, сайдарыгар инники позициялаах буолуохтааһын этэр, сүбэллэр.

Баарабадыбыт саастаах суруйааччыбыт олоһун суолун артыһа Мария Николаевнаһын ыал буолан олорубуттара оруобуна 30 сылын туолар. Бизэ уол олоһоохтор, бизэ кыыс сизинээхтэр. Улахан уол Павел Павлович Дьокуускайдаагы культура уонна искусство колледжын бүтүрбүтэ. Билигин "Чурапчы" ТХПК үлэһитэ, икки кыыс олоһоохтор. Кийит Анастасия Гаврильевна СГУ саха салаатыгар төрдүс курска үөрэнэр. Иккис уол Эдуард Павлович медицинскэй колледжы бүтүрэн ЧГФКСИ үлэһитэ, институтка кэтэхтэн үөрэнэр, Чурапчы улуһа тариллэбитэ 75, Улуу Кыайы 60 сылларыгар аһаммыт хаһааһа турнирыгар 70 кг чемпион үрдүк аатын ыла. Кэргэнэ Варвара Андреевна быһыл Дьокуускайдаагы кооперативнай техникуму бүтүрбүтэ. Үс кыыс олоһоохтор. Үһүс уол Эдуард Павлович ЧГФКСИ 3-с курсун студена. Төрдүс уол Вячеслав ДьТХА экономической факультетын студена. Бэһис уол Станислав ЧГФКСИ 1-кы курсугар үөрэнэр, волейболист.

Дьэ ити курдук, Федоровтар бизэ уолу атахтарыгар туруоран, олохторун сүннүн булларан, аны сизиннэрин кытары бодууһаһаллар.

Павел Петрович 1999 сыллаахтан РФ Журналистарын союһун чилиэнэ. Журналист быһыытынан суруйуулары, заметкалары элбэхтэр. Хаһыакка тиһигин быһаакка үтүө үлэһиттэр, дыһун дыһонор туһтарынан сырдатар. Культура аһардээх буолан театр үлэһиттэрин сырдаттыга элбэх суруйуулардаах. Саха театрын күннэрин, А.С.Борисов режиссерскай үлэтин, репетициятын кэмизгэр кириэн эт кулгааһынан истэн, хараһынан көрөн дириңник ырытан, ымпыгар-чымпыгар тийэ сырдалпыта. Бири дойдулааһын, ССРС уонна СР культуратын туйгуна артыыс К.В.Михайлов, музыкант И.И.Романов айар талаанын туһунан балай

Кыайы 60 сылыгар

ДЬОҢУН УТУМНААЧЧЫЛАРДААХ

Ф.М.Кладкин 1924 сыллаахха Болтоно нэһилиэгин Кындал ууһаастыгын Сааһаабыт дин алааһыгар дыадаңы ыалга төрөөбүтэ. Аһата Дмитрий Игнатьевич Паалуцкай төрүт Кындал олохтооһо, ийэтэ Харитина Афанасьевна Таатта улуһун Тыараһа нэһилиэгэр олоһор Ефремовтар кыһастара этилэрэ. Уолчаан 7 саастаагар аһата ис тибиниз ыалдыан олохтон туораабыта. Ийэлэрэ үс оҕолоох анардас хаалан баран Кладкин Марк Григорьевич дин оҕдоһо киһизхэ кэргэн тахсыбыта. Икки уолун Кладкин аатынан суруйтаран, улахана Федор Маркович, кырата Николай Маркович Кладкин дин буолбуттара. Ортоку уолун Кестөкүүнү аһаһата Семен Игнатьевич Паалуцкай иитэ ылан аһата-суола уларыйбатаба.

Федор Түөһү уонна Арыылаах оскуолаларыгар үөрэнэн бөһиһ кылааһы бүтүрбүтэ. 1940 сыллаахтан "Кыһыл үүнүү" колхозка чилиэн быһыытынан кириэн 16 саастааһыттан колхозтаах аатын ылбыта. Мааһаа аһата Марк Григорьевич 1941 с. уһун ыарыһыттан күн сириттэн барбытынан Харитина Афанасьевна ыарахан кэмизгэ олоһо өссө ыараабыта. Бэйэтин курдук кыһаллаах олохтоох үс оҕолоох оҕдоһоһо, оччолорго сайдыылаах киһизхэ, суоту-учуоту билэр Борис Тихонович Винокуровка кэргэн тахсыбыта.

Федор Маркович 1943 сыллаахха бэс ыйын 10 күнүгэр бэһизхэ тутан Армияга барбыта. Бастаан Бурятияга Кяхта куоракка, онтон Читинскэй уобаласка бири сыл сулуспалаабыта. Салгыы Даурия куорат таһыгар Сарасун станцияда балтаһаа сыл кэринэ сулуспалаабытын кэнэ киһи чаһын 1945 сыл ыам ыйын 4 күнүгэр Забайкальскай фронга Япония Квантунскай армиятын утары сэрингэ киллэрбиттэрэ. Киһи ручной пулеметчик, миномет наводчиктын быһыытынан сылдьыбыт. Бу курдук Армияга түөрүт сыл сылдьан элбэх эрэй энэринэн тэлбитэ. ыарахан таһаастаах кумах устун күнүгэ 30-50 км сирин тааһалларын, онно сороһор иккили суукка устата ууну

испэккэ сылдьалларын, тааһы хаһан траншея онороллорун, сэрин дин олус ыһырыгын туһунан оҕороругар кэпсир эбит.

Сэрин уотуттан тыһааһаах ордон кыайы-хотуу аргыстанан эргиллибит киһи иккиһин төрөөбүт кэриэтэ сананан, үөрүү-көтүү үктэллээн эйэлээх олоһу тутуһар үлэ үөһүгэр түспүтэ. Мааһаа аһата Борис Тихоновичка маһаһын үлэтигэр көмөлөһөн суот, учуот оҕоһуутугар үөрэнэн бырадаһыас буолбута. Хас да сыл эргиппэтэ үлэлээн баран колхозка хонуу биригэдириһинэн аһаммыта. Ити быһыгар, колхоз былаанын толорон, 1951-1952 сс. Өлүөхүмэбэ мас содотуолуктарыгар үлэлээбитэ. Колхозка үлэлиин сылдьан аһа быраһтаран аһатын өлөртөрөн, үһүс группалаах инбэлиит буолбута. Ол эрэри үлэттэн иллитин араарбатаба. 1953-1962 сс. Чаачыгый, Кындал уонна Чурапчы маһаһынааһыгар аһаһытынан үлэлээбитэ. 1962-1970 сс. уонна 1974-1979 сс. Болтоноҕо Хатылыттан таһан почтаһыоннаабыта. Кэлин пенсияга тахсан да баран бу идэтинэн салгыы үлэлээбитэ. Онон Федор Маркович эргиппэтэ 14, сибээһэ 17 сыл устата үлэлээбитэ. Үтүө суобастаах үлэтэ уонна фронга сылдьыбыта сыаналанан 1947 с. "Японияны кыайыи иһин" мэтээлинэн, 1985 с. "Аһа дойдуну көмүскүүр улуу сэрин" 2-с степеннээх орденынан итинэн Улуу Кыайы 20, 30, 40 сылларынан үбүлүүһүнэй мэтээллэринэн, элбэх Грамоталарынан, махтал суруктарынан наараадалаһаммыта. 1986 сыллаахха "Үлэ ветерана" буолбута.

Сүөдэр 1947 с. Таатта Тыараһатыттан төрүттээх Евдокия Карпованы кэргэн ылан ыал буолбута. Уонтан таһа олоһоммуттарыттан сорохторо хыраларыгар, икки оҕо улаатан баран олохтон туорааннар, билигин сэтэ оҕо баар. Федордаах Евдокия бэйэ-бэйэлэрин сүрдээһин ытыктаһар, истин эйгэлээх, эйэлээх-иллээх ыаллар этилэрэ. Оҕолоругар сыһыары-сыһаһа сыһаһаһаһаһа,

батыһынара сылдьан үлэбэ үөрэтэллэрэ. Ол иһин, оҕолор бары үлэни талтыыр, олоххо дьулуурдаах буола улааппыттара. Билигин дьон кэжэтиһэн үлэлиин-хаһыы сылдьаллар, дьон олохтоох ыал аһалара-ийэлэрэ. Улаханнара Дмитрий Федорович механизатор идэтин ылан Субуруускай совхозка, онтон "Сельхозтехника" холбоһука таһаарылаахтык үлэлээбитэ, "Чемпион-тракторист" аатын ылбыта. Билигин бочуоттаах сынныаланна олоһор, бири оҕолоох. Улахан кыыс Светлана Федоровна продаһынан, бухгалтерынан үлэлээбитэ, бири оҕолоох. Евдокия Федоровна С.А. Нозоровов аатынан Чурапчы орто оскуолатыгар учууталлыыр, икки оҕо күн-күбэй ийэтэ. Вера Федоровна инстаннын идэлээх, Болтоноҕо олоһор, үлэлиир. Сергей Федорович эбэтигэр иитиллэн Тыараһа олохтооһо буолла, аһа баһылыга. Антонина Федоровна Муоһаа олоһор, Федоровин Орто-Халыма улуһугар олоһор, ветеринар туһа дин үтүө суобастаахтык үлэлиһлэр. Аны билигин сизинэр борбуйдарын көтөһөн эрэллэр. Уонтан таһа ситиһилээхтик үөрэнэ сылдьаллар. Аһыттар оскуола дьонно, Ону таһынан кыраһый хос сизинэр кэлитэлээн эрэллэр.

Мантан көстөрүнэн, фронтовик Федор Маркович туола туруо дин эрэллээхтин. Оҕолоро, сизинэрэ, хос сырыттынар дин үтүө санаабын тиздэбин.

Дария КЛАДКИНА,
педагогическай үлэ ветерана,
Чурапчы сэлэһиннээтэ.

ЧУРАПЧЫ УЛУУХУН 2005 СЫД БАСТАКЫ КВАРТАЛЫН ТҮМҮГҮНЭН СОЦИАЛЬНОЙ-ЭКОНОМИЧЕСКАЯ БАЛААНЫНАТА

2005 сыд бастакы кварталын түмүгүнэн улуус үрдүнэн эриптэлэр бэйлэрин куустарынан үлэ туолуута, 8,9 мөл.солк. тэннэстэ. Ол ийиттэн нэбилээннэстэ ыл тулааннаах кэмин кытта тэннэстэхкэ, бородуксуяны өлбүрдээх өгөнү оңоруу 14,7 мөл.солк. тийдэ. Ааспыт атары уонна төлбүрдээх өгөнү оңоруу уопсайа 20,1 % ылан көрдөхкө, ааспыт сыттан улаатыы 15,8 % тэннэстэ. Эриптэлэр оңорон таһаарыт бородуксуяларын үрдүн экономикай көрүнүгүнэн арааран ылан 7,9 %, ол ийиттэн сир үлэтигэр 27,0 тыһ.солк., сүөһү тыһ.солк. (156,2 %), культурага 390,9 тыһ.солк. (64,9 %), доруубуйа харыстабылыгар 336,3 тыһ.солк. (195,1 %), ветеринарияга 449,1 тыһ.солк. (3,2 төгүл) уо.д.а. Мантан бородуксуяны оңорууга, транспортка уонна культура салааларыгар ааспыт сыттан аччааһын бэлэстэнэ.

Тыа хаһаайыстыбата. Бу салаага "Мындаавайы", "Чурапчы" кооперативтар, "Мелиоратор" ГУП, ветеринарнай управление, кыра тэрилтэлэр уонна бааһынай хаһаайыстыбалар кирииллэр. Нэбилээннэстэ дьаһалталарын оңуоттарыгар олохсун, барыллаан аарыынан муус устар 1 күнүгүнэн турулунан улууска бары бас билии көрүнүгүнэн манарынах, 1469 сибининнэ, 10852 төбө сылгы баар. Ааспыт сыл тулааннаах кэмтэн ынах сүөһү 0,9 %, ынах ахсаана 1,6 % улаатта, онтон сөлгү 6,0 %, биз ахсаана 1,8 %, сибининнэ 6,7 %, эбэтэр 106 төбөнөн аччаага. Ынах сүөһү уопсай ахсааныттан нэбилээннэстэ сүөһүтэ 71,6 %, бааһынай хаһаайыстыбалара 25,4 %, тыа хаһаайыстыбатын тэрилтэлэрэ 2,8 %, онтон сылгы уопсай ахсааныттан нэбилээннэстэ сылгыта 36,4 %, бааһынай хаһаайыстыбаларыгар 47,8 %, тыа хаһаайыстыбатын тэрилтэлэрэ 13,9 %, тэрилтэлэр көмөлтө хаһаайыстыбалара 1,9 % ылар.

Үс ый түмүгүнэн валовыйынан хаһаайыстыбалар бары көрүнүгүнэн киллэрэн туран 1103 тонна үүт ынаа, ол ийиттэн чааһынай хаһаайыстыбалар ымыт ууттарэ 58,2 % буолла. Бааһынай хаһаайыстыбалара 30,3 %, тыа хаһаайыстыбатын тэрилтэлэрэ 1,4 % ылааллар. Эт оңоһуута 44 тоннага тийбититтэн нэбилээннэстэ 31 тоннаны, бааһынай хаһаайыстыбалара 10 тоннаны, тыа хаһаайыстыбатын тэрилтэлэрэ 1 тоннаны оңордулар. Соротуопкалары тэрилтэлэргэ 228 тонна үүт туттарыллан, 0,5 мөл.солк. суумалаах дохуот ыылыллан. Үүт соротуопкалаһын ааспыт сыллааһар 50 тоннаан аччаата, ааспыт сыл тулааннаах кэмтэн 79,2 % тэннэстэ. Туттарыллыыт үүт 88,6 % хааһынай хаһаайыстыбаларга, 10,8 бааһынай хаһаайыстыбаларыгар, 0,4 % табаарыстыбаларга тиксэр. Үүтү туттарыыны ааспыт сыллааһар Алаһар (112 %), Бахсы (148,4 %), Кытаанах (162,8 %), Соловьев (120,5 %), Хаахаспыт (167,3 %) толорорун ситистилэр, онтон атын улуус бары нэбилээннэстэ аччаттылар. Ордук улахан аччааһыт: Хатылы (68,4 %), Төлөй (66,9 %), Чурапчы (50,7 %), Болтоно (51,4 %), Арыылаах (45,7 %), Одьулуун (37 %), Чакыр (35,4 %), Сылан (33,0 %), Хоптобо (21,4 %) нэбилээннэстэ бэлэстэнэ.

Быйылгы дьыл үс ыйык түмүгүнэн тыннаах

ыйаһынынан 1,0 мөл.солк. суумалаах 38,3 тонна эт туттарыллан. Уопсай туттарыллыыт эттэн ынах этэ 21,6 тонна, сибининнэ этэ 1,1 тонна, сылгы этэ 14,6 тонна буолла. Ааспыт сыл тулааннаах кэмтэн 15,7 тоннаан аарыах эт соротуопкалары тэрилтэлэргэ туттарыллан. Эт туттарыытын Одьулуун, Болтоно, Төлөй, Хоптобо нэбилээннэстэ улаатыннардылар, онтон атын нэбилээннэстэ көрдөрүүлэрэ ааспыт сыллааһар аарыах. Алаһар, Бахсы нэбилээннэстэ бири да кимдэ эти туттара иликтэр.

Тыа хаһаайыстыбатын тэрилтэлэрэ сыл үс ыйыгар 80,5 тыһ.солк. суумалаах бородуксуя баатарытын үлэтиг уонна өгөнү оңордулар, ол ааспыт сылгы кытта тэннэстэхкэ 942,2 тыһ.солк. аарыах суумалаах. "Мелиоратор" ГУП ааспыт сылга 694,0 тыһ.солк. суумалаах үлэни толорбут буоллаһына, быйылгы дьыл үс ыйык түмүгүнэн үлэ көрдөрүүтэ кестүбүтэ. Ыйдаагы орто хамнас тыа хаһаайыстыбатын салааларыгар олунуу ыйга 3399,3 солк. тэннэстэн, ааспыт сыл тулааннаах кэмтэн 12,2 % намтаата. Хамнаска икк муус устар 1 күнүн турулунан бу салаага 1,2 мөл.солк. тэннэстэн, ааспыт сыттан 49,1 % аччаата, бири үлэтигэ хамнас иккэ 15,5 тыһ.солк. буолла. Хамнаһын ситэ илюк үлэтиг ахсаана 76 киһиэхэ тэннэстэ. Сыл 3 ыйык түмүгүнэн бу салаага кириэр производственай тэрилтэлэр дебиторскай (ылар) нэстэрэ 15,6 мөл.солк., кредиторскай (бизрэр) нэстэрэ 16,8 мөл.солк. тэннэстэ, эбэтэр төннөрөр нэстэрэ ылардынааһар 20,5 % аһар барда. Маны таһынан тыа хаһаайыстыбатын тэрилтэлэрэ кредиткэ төннөрөр нэстэрэ 3,4 мөл.солк.

Промышленность. Улууска промышленнай тэрилтэлэригэ "Чурапчы" промышленнай кооператив, "Чурапчы ТХПК, сата тэриллит "Чурапчы Ас" ХЭТ, "Чурапчы Үт" ХЭТ, "Чурапчы 3т" ХЭТ уонна Мугудайдаагы ас комбината буолаллар. Промышленнай тэрилтэлэрэ үс ый түмүгүнэн 13,7 мөл.солк. суумалаах бородуксуя уонна өгө оңоһулунна, ааспыт сыттан 5,7 % намтаата. Улуус үрдүнэн иорут хаһаайыстыбатын бары салааларын киллэрэн туран 170 куб. пилонатырыаа соротуопкалаһына, маны таһынан 9,3 тонна кредиторскай оңоһуллар, 362,6 тонна кылкыл уонна бурдуктар, 12,2 тонна эт, 18,2 тонна хаһаайы, 1333,4 тонна үүт бородуксуяга, 8,0 тонна эт полүфабрикаттар, 2,7 тонна ынах арыыта, 190,0 тыһ.солк. инк оңоһуллар уонна мизбэл оңоһуутунан дьарыктанан предпринимателэр үлэлэрин киллэрэн туран 708,2 тыһ.солк. мизбэл оңоһулунна, биригэ тэрилтэлэринэн ылаахха, "Маарыжаан" ПО кредиторскай оңоһуллар уопсай оңоһуллубутун 59,1 % ыла. Киллэр оңоһуута 99,5 %, "Чурапчы Ас" ХЭТ халбаһы 56,6 %, эт полүфабрикаттарын 57,5 %, Мугудайдаагы ас комбината үүт бородуксуятын 69,6 %, ынах арыытын 81,5 %, онтог эт оңоһуутугар, ыраас ууну уонна игридибэт утахтары оңорууга 100,0 бырыһыанын ылар. Промышленнай тэрилтэлэрэ хамнас төлбүрүгэр икк муус устар 1 күнүн турулунан 232,0 тыһ.солк. тийдэ. Бу салаага кириэр тэрилтэлэр (кыра тэрилтэлэри киллэрбикэ туран) дебиторскай нэстэрэ 16,2 мөл.солк., кредиторскай нэстэрэ 15,8 мөл.солк. тэннэстэн, ылар нэстэрэ 0,4 мөл.солк. бизрэр нэстэрэн куоратка. Маны таһынан кредиткэ нэстэрэ 47,0 мөл.солк. буолла.

Тутуу. Тутуу салаатыгар улуус үрдүнэн сүрүн тэрилтэлэринэн "Чурапчысельэнерго" МУП, капиталенай тутуу управлениета, ону таһынан хааччахтамыт эбэтэрнэстэх "Чурапчстрой", "Стиль", "Дорстрой", "Чурапчсельстрой" кыра тэрилтэлэр үлэниилэр. Үс ый

түмүгүнэн олоһор дьэни олоххо киллэрин ааспыт сыттан 67,8 % аччаан, 132 кэм уопсай иккнээх дьэ тутулунна. Бэйэ куупунэн тутууну ыһыты 1,2 мөл.солк. тэннэстэн ааспыт сыл таһынынан 8,4 % тэннэстэ. Сүрүн тэрилтэлэр дебиторскай нэстэрэ 109 тыһ.солк., кредиторскай нэстэрэ 105 тыһ.солк. тийдэ, онон ылар нэстэрэ бизрэр нэстэрэн 4,0 тыһ.солк. ааста.

Эргимэ. Үс ый түмүгүнэн эргимэниэн дьарыктанар тэрилтэлэрэ табар эргимэ 37,5 мөл.солк. тэннэстэн, ааспыт сыттан 9,8 % улаатта. Ити ийиттэн промышленноска 2,8 мөл.солк., сибээскэ 0,9 мөл.солк., эргимэ 33,8 мөл.солк. табар эргимэни оңордулар. Улуус үрдүнэн предпринимателлэр, рыноктар, кыра тэрилтэлэр эргимэниэн барыллаан ааран турат бастакы квартал түмүгүнэн табар эргимэ 109,2 мөл.солк. тийдэ. Ол ааспыт сыл тулааннаах кэмтэннэстэр 9,4 % улаатта. Табар эргимэ бири киллэрэ тиксэринэн 5,5 тыһ.солк. тийдэ.

Ыйдаагы орто хамнас эргимэ салаатын үлэтигэригэр 5613,3 солк. тэннэстэн, улуус орто көрдөрүүтүн 63,5 % тэннэстэ, онтон ааспыт сыттан 18,9 % үрдээтэ. Эргимэ салаатыгар муус устар 1 күннээни турулунан 396 үлэтиг баарыгар барыларыгар хамнастар бизнэмтигэр төлөмөн иһэр. Бу салаа тэрилтэлэрин дебиторскай нэстэрэ 2,9 мөл.солк., онтон кредиторскай нэстэрэ 9,7 мөл.солк. Маны таһынан 10,1 мөл.солк. кредиткэ нэстэрэтэр. Онон бизрэр нэстэрэ кредити киллэрбиккэ туран ылар нэстэрэннэстэр 6,8 мөл.солк. улаатта.

Социальная эйгэ. Улуус хаһаайыстыбаннай уонна бюджетнай тэрилтэлэрэ нэбилээннэстэ 11,4 мөл.солк. суумалаах арлэс көрүнүгэ төлбүрдээх өгөнү оңордулар. Бу көрдөрүү ааспыт сыл тулааннаах кэмтэннэстэр 22,0 % элбээтэ. Төлбүрдээх өгөнү биригэни көрүнүгүнэн ылан көрөт эбит буоллаха, 0,4 мөл.солк. олох-дьаһах, 0,3 мөл.солк. транспорт, 6,0 мөл.солк. сибээс, 1,2 мөл.солк. дьэ-уот, коммунальнай эйгэ, 0,4 мөл.солк. культура, 0,3 мөл.солк. доруубуйа харыстабылын, 0,4 мөл.солк. ветеринарнай, 1,3 мөл.солк. үөрэх салаатын эйгэлэригэр уонна 1,0 мөл.солк. манна даттамыттарган ураты төлбүрдээх өгөлөр көрүнүгэр оңоһулуннар.

Барыллаан аарыыны биригэниэн предпринимателлэр 2,9 мөл.солк., кыра тэрилтэлэр 0,2 мөл.солк. суумалаах өгөлөрү оңороннор улуус үрдүнэн нэбилээннэстэр оңоһуллубут төлбүрдээх өгө 14,7 мөл.солк. буолла. Бири киллэрэ тиксэринэн 741 солк. өгө оңоһулунна. Олунуу ый 1 күнүн турулунан улуус бюджетнай уонна хаһаайыстыбаннай тэрилтэлэригэр 5912 испилэстэх үлэтиг баар, ол эбэтэр ааспыт сыллааһар үлэтиг ахсаана 2,1 % аччаата. Ыйдаагы орто хамнас улуус үрдүнэн бири үлэтигэ олунуу ыйга 6720,2 солк. тийдэ уонна ааспыт сыттан 18,5 % үрдээтэ.

Быйылгы дьыл 3 ыйык түмүгүнэн улуус нэбилээннэстэ өгө төрөөһүнүк сүтүгэр 31 киһинэн эсиминэ. Ааспыт сыттан өгө төрөөһүнэ 12-нэн аарыаата (13,8 %), киһи өлүүтэ 2-нэн хыччаата (4,3 %). Нэбилээннэстэ хамсааһынын ылааха, улуус таһынан 103 киһи кэлла, атын сиргэ 111 киһи барда. Ааспыт сыл тулааннаах кэмтэннэстэр 163 киһи кэлбит, барбыт киһи ахсаана 125 буолубут.

В.ПЕРМЯКОВ,
оройуоннар икки ардыларынаагы 6 №-дээх
государственной статистика Чурапчы улуусунаагы
отделени кылаабынай специалистка.

Специалист трибуна

СЭРЭНИНГ ХААҔЫРБАС (ЭМКАР) БАРЫ

Хааһырбас быйыр быйырыттан биллэр ыарыы. Ону урут ситэ чымчыллэ илгигинэ хара сотууну кытта булгуччулар. Аан бастаан 1870 сыллаахха Ф.Шабар дьээн уюунай сийилини үөһүлүтэ. Бу ыарыы олус систыкынаах, түргэнник тарбаар, сүөһү этик калын быһыыннарыгар хааһырбас иккэннэри үөһүтэр, 1-5 хонугунан өлөдүйүбүт сүөһү өлөр. Хааһырбастынан 4 сааһыгар дьылы аалдыыбыт сүөһү өлөр. Хааһырбастынан 4 сааһыгар дьылы аалдыыбыт сүөһү өлөр. Хааһырбастынан 4 сааһыгар дьылы аалдыыбыт сүөһү өлөр.

1929 сыллаахха С.Н.Муромцев бу ыарыыны утары вакцинаны айбыта. Онтон ылаа сүөһү мөччирэннэ тахсыан икки нэдиэлэ иккнээ булгуччулаах быһыы ытыллар.

Россия ринска кириэбиттэн, биофабрикалары үбүлээһиннэро тосту уларыйда. Ол түмүгэр биофабрикалар аччатылыкнылар, сабылыкнылар. Вакциналар, сыроткалар эмтэр кэлмилэрэ аарыаата уонна хойуутар. Ол түмүгэр быйылгы мөччирэннэ улуус элбэх ыччат сүөһүтэ хааһырбасты утары быһыыны ылбакка бардылар. Вакцина ылбатах сүөһүлэр ылдыар гүбэлтэлэрэ тахсыан сөп. Ылдыыбыт, кинэти кытта сүөһүлэр сүөһүнү туспа хааһырбаста (изольация) кэргэн көрүлэр эби вакцинация оңоһуллар. Маннык сүөһүлэри эжэ өлөрүт, тутун аһыллыка туттуу, переработкага туттарыы бобуллар. Элбүт сүөһүнү тириитин сүлбүккэ эрэ аналлаах мизбэлэ уматылар. Быйыы ылбатах сүөһүлэр ортолоругар сылын ахсын хааһырбас ыарыы, чуолаан Чурапчы сэлэиннэтигэр тахса турар. Ааспыт ыарыы, чуолаан Чурапчы сэлэиннэтигэр тахса турар. Ааспыт ыарыы, чуолаан Чурапчы сэлэиннэтигэр тахса турар. Ааспыт ыарыы, чуолаан Чурапчы сэлэиннэтигэр тахса турар.

Быйылгы сыллаахха улуус үрдүнэн 12132 төбө ыччат сүөһүтэ быһыы оңоһулунна. Ол аалдыыан сөптөөх сүөһү 67 бырыһыана хабыллына. Ол ийиттэн Чурапчы сэлэиннэтигэр ыарыыга халтарыан сөптөөх 1901 сүөһү кыстыгы туораата. Онтон ыам халтарыан сөптөөх 1901 сүөһү кыстыгы туораата. Онтон ыам халтарыан сөптөөх 1901 сүөһү кыстыгы туораата.

Хааһырбасты утары булгуччулаах быһыы оңотторботох хааһыттар КоАП 10,6 ыстатыатынан административнай элэиниэскэ тардыллыларын сэрэтэбит. Сүөһүтүн ыарахан элэиниэскэ тардыллыларын сэрэтэбит. Сүөһүтүн ыарахан элэиниэскэ тардыллыларын сэрэтэбит. Сүөһүтүн ыарахан элэиниэскэ тардыллыларын сэрэтэбит.

Ыам ыйын 23 күнүттэн Чурапчы сэлэиннэтигэр эмкары утары ыһыы оңоһуллар. Билсэр тел.: 41-971, 41-139.

Спорт

ТЕННИСЧИТЭРБИТ КЫТАЙГА БАРАН КЭЛЛИЛЭР

Ханым баарар дьыалаа дьиннээх кыһамны уурулар буоллаһына, сийилини, үүнүү-сайдыы баар буолуон сөп. Бийиги улууспут спортка бастакы сийилинигэ 1958 сыллаахха Саха сирин иоруттарын II-с спорткаадаларыгар тыа сирин бөлөһүг II-с мизбэлэ тахсаммыт кэлбитэ. Ол кэмнэ көмүл туусту, мууна лаптага уонна остуол тенниһэ сикис-мутук тарданнар, ыччат кизэ араһатыгар төрөдөн, биригэниэн барбыттар. Теннисчииттар Славя Дордодуурап, Петр Оконешикова, Мария Кронникова, Клара Оконешикова "Урожай" общество кыһы сэйбэтин филиалын президиумунан буолбуттар.

Бүгүнгү күнүгэ остуол тенниһин ылан көрөр буоллаха, бу көрүүгү нилээн-саралаан илдьэн иһэр, улууспут аатын республикага өр сылларса көмүскээн, эдэр ыччаттарыбыт спорт бу үтүкүгүнэ көрүнэр күн аайы эрчий сылдьар кийинэн Саха АССР үөһүриинин туйгуна, спорт ветерана, остуол тенниһигэр улуус старшай тренерэ Светлана Николаевна Башарина буолар.

Быйылгы үөрэх дьыла түмүктэнэр аарыах конук хаала. Быйыл кыһын бири дьэһэ үлэстэбит, аалсыбыт киһи быһыытынан ахтан ааһаһыын баарыбын. Чурапчытаагы оро спорткааа оскулатын ийинэн үлэниир остуол тенниһин секцията бийиги улууспутугар эрэ буолбакка, республикага бири бастыһыгар ааттарыгар сылдьар. Быйыл оскуола олоһорунуун, ыччаттардыын 60-ча киһи дьарыктанна. Дьарыкка олоһор, ыччаттар бааран туран кэлэһэрин киһи астына көрөр. Тренердэрин этиитин, быйаһыытын ис дууһаларыттан ыһыан иккэллэр. Дьарык аайы форма, бэйэни тутта-жалта сымдыы кытаанахтык ирдэһэр. Ол ийин Светлана Николаевна дьарыктыыр олоһор сүрдээх барзэдэктэһэр, акуратнайдар. Омон кантэс бу олоһорон киһи элбэһи кэргэһэн сөп. Ол да ийин бу эйгэ Улуу Кыайыы 60 сылын көрсө улуустаагы үөрэх управлениетин начальнига Е.С.Сидоров өйөһүмүкүн бийиги улууспут үүнэн иһэр икки бастыһы теннисчиитэр Надя Филиппова (Чурапчы орто оскулатын 8 кылаһын үөрэнээччитэ), Иуругун Осипов (6 кылаһы), спорткааа оскуола Дириннэһи Филиалын волейболга тренерэ И.П.Флегонтов уонна С.Н.Башарина ыраах Кытай сирдигэр баран бэйэлэрин маастарыстыбаларын үрдэтэн, дьарыктанан кэллилэр.

Светлана Николаевна бэйэтэ нэспиратэн, быйырыын ахсыныы эйгэ ЧФКСИ ыһырытынан

бийиги улууспутугар Хэйлуунцзянскэй провинция спорткааа кийини преподавателэ Му Цзянь кэлэ сылдьан күүстүрнай-спорткааа кийини көрөн баран ыһырыы биэрбит. Омон анал ыһырыынан муус устар 25 күнүттэн ыам ыйын 9 күнүгэр дьэри Тэнин куорат теннискай бэлэтигэр баран кэллилэр. Бу база гостиницатыгар олоһор, рестораныгар алаан, бары усулуобуйа барыта баар сиригэр сылдьан астынан кэлбиттэр. Тэнин — нефть хостонор бири саамай баай куорат. Нефть хостуур агрегаттар куорат саамай ортоугар турар, обработка куорат аныгар оңоһуллар эбит. Кыһыллар дьарыктаммыт саалааларыгар бизс тренер үлэлиир. Бири тренергэ түөрт остуолунан абыс оро дьарыктанар. Бийиги олоһорбут күнүгэ алталыы чаас дьарыктаммыттар, бирнэмэ кылгаһы ийин техниканы көмүрүүгэ уонна передовикониега (атах үлэтигэр) үлэстэбиттэр. Олоһор дьарыгы сүрүннээн ыһырытыларын Харбин тренердэрэ бэлэстэбиттэр. Элбэх мизбигинэ дьарыктаналлар эбит. Расслаблениега, быһыыннары күүрүккэ эрэ дьарык эрмиллэлэрин оңотторбуттар.

Харбин куоратка "Акс-Гуан" дьээн спорткааа оскуола директора Юй Жа Чжун кэлэн кэлэстэн Венгрияга, Владивостокка ыһырыынан барак тренердэбитин, онон Саха сирэ ыһырыг түгэмтигэ тийинэ сөбүн туһунан эппит, бу куоратка провекция: дьарыкталарга сүүмэрдэмчит хамаандаты кытта чини күж дьарыктаммыттар. Тэнин куоратка Аан дойдуттан биллэһээх спортсменнар кэлэн дьарыктанан, эрчиллэн, сыһырыан бараллар эбит. Омон бийиги улууспутугар остуол тенниһэ сайдарыгар бири улахан, туһалаах сүөһү буолубта өтө биллэр. Ыраах очку сиригэр баран олоһорбут эрчиллэн, үлэстэн кэлбиттэригэр тренер С.Н.Башарина улуус үөрэһин управлениетин начальнига Е.С.Сидорова, "Мелиорация" МУП начальнига В.К.Колесова, тэрилтэ кылаабынай бухгалтерыгар М.М.Савинага, остуол тенниһин улустаагы федерациятын чилиэнигэр, предприниматель М.М.Пермякова, улуустаагы спорт отделени начальнига М.Г.Кожурова, Дьукуускайдаагы "Модун" спорткааа комплекс директорыгар, чурапчылар бэйэбит кыһыстыгыгар М.Г.Шшигиница уонна олоһорун төрөһүтүгэр махталын биллэрэр.

М.ПОПОВА,
улуустаагы остуол тенниһин
федерациятын чилиэнига.

Develop the Business Plan.